

PRASMĖS PATIRTIS IR RAŠTAS

Dalius Jonkus

Vytauto Didžiojo universitetas
 Filosofijos katedra
 K. Donelaičio g. 52, LT-44261 Kaunas
 El. paštas: phenolt@yahoo.com

Straipsnyje analizuojama prasmės patirties santykis su raštu. Kas mokslo atsiradimui ir tradicijai yra svarbiau: prasmės intuicija ar jos užrašas? Straipsnio tikslas – parodyti, kad prasmės patirties ir rašto santykis gali būti suprastas tikrai transcendentalumo ir empiriškumo sankirtos perspektyvoje. Jacques'as Derrida apibūdina raštą kaip balso priešingybę, bet užmiršta, kad raštas turi būti siejamas su prasmės patirtimi. Edmundas Husserlis rašymo praktiką suvokia kaip empirinį idealių prasmų artikuliuojimą. Raštas yra pasyvi prasmų patirties sedimentacija, kuri turi būti reaktyvuojama ir reaktualizuojama. Rašymas yra rizikingas veiksmas, kuris ne išvaduoja nuo kontingentiško pasaulio, o priverčia prisiiinti atsakomybę.

Pagrindiniai žodžiai: prasmė, patirtis, raštas, fenomenologija.

Įvadas

Tomas Sodeika savo filosofiniais tekstaais puikiai parodo filosofinio rašymo paradoksalumą. Šis rašto paradoksų suvokimas, mano galva, kyla iš to, kad Tomas Sodeika, išmokęs ne vieną fenomenologijos pamoką, puikiai supranta, kokia svarbi yra tiesioginė prasmės patirtis. Bet kokie teoriniai svarstymai turi kilti iš tiesioginės prasmės patirties ir prie jos atvesti. Racionalumas ne dedukuojamas iš patirties ir ne indukuojamas į patirtį. Racionalumas randasi pačioje patirtyje. Tačiau, norint atrasti šį patirties racionalumą, reikia dekonstruoti daugelį teorijų, kurios pačią patirtį interpretuoja kaip mediją, t. y. patirtį suvokia kaip anapus patirties esančių turinių reprezentaciją. Mano manymu, Tomas ieško įvairių būdų, kaip būtų galima įveikti šią reprezentacionalistinę patirties sampratą. Reikia atsisakyti tradicinės refleksijos sampratos, atmesti rašto kaip medijos sureikšminimą ir galų

gale atrasti tiesioginį santykį su kitu, kurį būtų galima apibūdinti kaip prisilietimą, glamonę ar intymų dialogą. Atskaitos tašku aš pasirinkau Tomo straipsnį „Klausimas apie psichologizmą ir teorinį filosofijos statusą Husserlio fenomenologijoje“ (1988)¹. Šiame straipsnyje Tomas Sodeika nagrinėja du klausimus: 1) transcendentalios ir empirinės sąmonės sąryšį arba kaip siejasi fenomenologinė psichologija su transcendentalia fenomenologija? 2) Kokia turėtų būti pačios filosofinės teorijos forma? Atrodo, kad antrasis klausimas dominuoja ne tik šiame Tomo straipsnyje, bet ir visoje jo kūrybinėje biografijoje. Daugelis pažymi, kad Tomas yra atidus pačiai filosofijos pateikimo formai, bet nedaugelis supranta

¹ T. Содейка, „К вопросу о психологизме и теоретическом статусе философии в феноменологии Э. Гуссерля“. In: *Философские аспекты понимания человека*. Вильнюс: Институт философии и права, 1988, с. 48–55.

giluminius šios formos ieškojimo motyvus. Maža to, besizavėdami Tomo filosofavimo forma kai kurie jo skaitytojai net nepastebi, kad svarbiausia šios formos užduotis yra parodyti, kad svarbi ne ji, bet jos nurodoma prasmės patirtis.

Pabandysiu, sekdamas Tomu, panagrinėti šiuos du klausimus. Pirmiausia aptarsiu, kaip fenomenologinėje filosofijoje suprantamas empiriškumo ir transcendentalumo santykis, o tada pereisiu prie filosofinių idėjų ir jų objektyvacijos rašte klausimo. Šios dvi temos susijusios tarpusavyje, nes, ieškodami atsakymo į klausimą, koks yra transcendentalaus subjekto ir empiriškai psichiško subjekto santykis, atsiremiamie į klausimą, kaip empiriškai suvokti ir išreikšti objektai tampa transcendentaliai funkcionuojančiomis idealybėmis? Kitaip sakant, tai klausimas apie transcendentalią empiriškumo plotmę, kurioje transcendentalumas ne priešinamas empiriškumui, bet funkcionuoja kaip dinamiškai intersubjektyvus transcendentalumas. Pabandysiu parodyti, kad šį transcendentalaus empiriškumo pobūdį galima suprasti remiantis rašto rašymo ir skaitymo pavyzdžiu.

Transcendentalumas ir empiriškumas

Pirmiausia reikėtų pažymėti, kad fenomenologinė transcendentalumo samprata vengia jį redukuoti tiek į empirinius faktus, tiek į gryną subjekto vidų. Empirizmas siekia parodyti, kad idealybės yra visiškai priklausomos nuo empirinių faktų, todėl skeptiškai žiūri į galimybę atrasti būtinus sąryšius ir struktūras, kurios būtų nepriklausomos nuo atsitiktinių psichologinių asociacijų ir įpročių. Jei empiriniai faktai

ir aplinkybės lemia bet kokius idealius turinius, tai tada galima teigti, kad teisingas yra istorinis ir kultūrinis reliatyvizmas, teigiantis, kad bet koks idėlių turinys, nesvarbu, mokslinis ar estetiškas, ar etinis, gali funkcionuoti tikrai apibrėžtomis sąlygomis, nuo kurių yra esmiškai priklausomas.

Priešinga pozicija teigia, kad būtini ir esmiški sąryšiai egzistuoja tik todėl, kad pats subjektas projektuoja juos empirinėje realybėje. Kitaip sakant, empirinė realybė priverčiama paklusti gryną subjekto patirties struktūroms. Transcendentalus subjektas suprantamas kaip grynasis subjektas, t. y. visiškai nuo empirinių (istorinių, kultūrinių, etninių, psichologinių) aplinkybių nepriklausomas subjektas, kuris vienintelis gali funkcionuoti kaip mokslinio pažinimo ar etikos subjektas.

Fenomenologinėje filosofijoje subjektas negali būti sutapatintas su aplinkybėmis ir empiriniais faktais, tačiau jis negali būti ir visiškai priešpriešinamas empiriškoms sąlygoms ir faktinėms duotims. Fenomenologinė transcendentalaus subjektyvumo samprata nesupriešina empiriškumo ir transcendentalumo. Kitaip nei neokantaininkai, kurie transcendentalų subjektą suprato kaip gryną subjektą, kuris turi būti apvalytas nuo bet kokių empiriškumo likučių, fenomenologija subjektyvumą supranta kaip tokias transcendentalias patirties struktūras, kurios intencionaliai yra susijusios su pasaulio faktiškumu. Tačiau konkretus transcendentalumo ir empiriškumo susipynimas lieka viena iš sunkiausių Edmundo Husserlio fenomenologijos problemų. Ji pasireiškia įvairiais lygmenimis, kaip trys problemos: fenomenologinės psichologijos ir transcendentalios filosofijos santykio, empirinių faktų

ir jų duoties struktūrų tarpusavio sąryšio, idealių reikšmių ir jų kalbinės išraiškos. Kadangi mano tema yra prasmės patirtis ir raštas, susitelksiu į pastarosios problemos svarstymus. Reikia pažymėti, kad Husserlio požiūris į kalbą yra ambivalentiškas. Viena vertus, pirmajame loginiame tyrinėjime Husserlis kalbą traktuoja esencialistiškai, kaip netobulą idealybės išraišką, kita vertus, savo vėlyvuose rankraščiuose, susijusiuose su „Europietiškujų moksų krize“, jis kalbą analizuoja genetiniu požiūriu – kaip istorinę idealybių sedimentaciją ir aktualizaciją intersubjektyvioje patirtyje. Manau, kad antrasis požiūris, peržengiantis statiškos idealios reikšmės įžvalgos ribas, atveria galimybę suprasti dinaminį transcendentalumo pobūdį kaip kultūros ir tradicijos modelį².

Ideali reikšmė ir išraiška

Kalbant apie idealias reikšmes ir jų išraišką, reikia pasitelkti geometrinius pavyzdžius, kurie yra akivaizdžiausi. Nesunku suprasti, kodėl nė vienas geometrinės figūros užrašymas negalės išreikšti tos figūros idealios reikšmės. Kad ir kaip tobulai mes rašytume, lygiakraščio trikampio neužrašysime. Ideali jo reikšmė visada liks anapus šio užrašo. Jei kas pabandytų išraiškiai užrašyti tiesę, tai įsitikintų, kad tai yra neįmanoma. Atrodo, kad Husserlis, panašiai kaip Platonas, pabrėžia, jog ideali reikšmė negali būti užrašyta, nes bet koks

užrašas yra idealybės korumpavimas, pardinantis ją į kontingencijos liūną. Tai galioja ne tik užrašymams, bet ir garsiai ištartiems žodžiams. Artikuliuoti garsai savo jusliškumu, kaip ir užrašytos raidės savo materialumu, neapima idealios reikšmės, kurią nurodo. Husserlis pirmenybę teikia reikšmės idealumui, o ne išraiškos jusliškumui ir kontingentiškumui. Nei balso tembras, nei užrašymo stilingumas nekeičia idealios reikšmės tapatumo, tačiau tai nereiškia, kad reikia apskritai atsisakyti bet kokių išraiškų. Visos išraiškos, ženklai ir vaizdiniai atlieka tikrai pagalbinį vaidmenį, nes svarbiausia yra tiesioginė prasmės intuicija akivaizdžiam išgyvenime. „Laikini jusliniai vaizdiniai aprašyme funkcionuoja fenomenologiškai suvokiamu ir išreiškiamu būdu kaip paprasčiausiai pagalbinės supratimo priemonės, bet ne kaip reikšmės ar reikšmių turėtojai.“³

Husserlis atkreipia dėmesį į tai, kad ištartas ar užrašytas žodis yra reikšmingas ne pats savaime, bet kaip nuoroda į idealios reikšmės intuiciją. Jis skiria žodį kaip juslinį kompleksą ir žodį kaip reikšmę. Galima sutelkti dėmesį į žodžio skambesį ar į žodžio užrašymo būdą, tačiau svarbiau yra pats žodis kaip ženklas, kurį mes suprantame. Skaityti žodį suprantant ir jo nesuprantant – tai du visiškai skirtingi prasmės interpretavimo būdai. Vienu atveju dėmesys sutelkiamas į žodį kaip juslinį ženklą, kitu – nukreipiamas į idealią reikšmę. Svarbiausia, kad ideali reikšmė lieka autonomiška užrašymo atžvilgiu, nes tą pačią reikšmę galima užrašyti skirtingais būdais. Be to, nė vienas

² Apie kultūros idealybių reaktualinimą ir tradiciją plačiau žr.: D. Jonkus. „Intersubjektyvumas, tarp-pasauliškumas ir tradicija. Husserlio studijos „Geometrijos pradžia“ interpretacija“. In: D. Jonkus. *Patirtis ir refleksija: fenomenologinės filosofijos akiračiai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2009, p. 212–225.

³ E. Husserl. *Husserliana 19/2. Logische Untersuchungen*. Bd. 2, Teil. 2. Ed. Ursula Panzer. The Hague: Martinus Nijhoff, 1984, S. 71.

užrašymas neišsemia ir nepavadoja pačios šio idealaus objekto intuicijos. Turėdami omenyje šią idealaus objekto arba reikšmės intuiciją, turėtume suprasti ir huserliškąją mokslo sampratą. Mokslas yra ne sankaupta parašytų tekstų, bet juose užfiksuoti prasminiai dariniai, kurie funkcionuoja tik per atskirų žmonių intuicijų aktus. Todėl moksliniai tekstai yra prasmingi tik kaip patirties nuosėdos (sedimentacijos), kurios reaktyvuoja ir reaktualizuojamos, t. y. pakartojamos kaip idealios reikšmės intuicijos. Prasmingas raštų perskaitymas galimas tik apeliuojant į šią intuiciją ir joks intertekstinis tekstų paaiškinimas kitais tektais negali apsieiti be šios duoties.

Raštas kaip empirinė idealios reikšmės sedimentacija ir kontingencija

Raštas šiuo atveju yra empiriškai pasauliška realybė, kurioje yra fiksuojama idealiai objektyvi realybė, pavyzdžiui, geometrinių objektų. Klausimas būtų toks: kiek šis fiksavimas raštu esmiškai konstituuoja šių idealybių turinį? Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad geometrinės idealybės savo autentiška prasme funkcionuoja tik tada, kai jos kontingentiškoje pasaulio realybėje yra aktyvuojamos ir aktualizuojamos per konkrečius intuicijos aktus. Jacques'as Derrida kritikuoja Husserlį kaip pervertinantį idealių reikšmių objektyvumą. Jo nuomone, idealius objektus palaikančių aktų išgyvenimas gali būti susietas su raštu, kuriame šių objektų išgyvenimai yra fiksuojami ir transliuojami kitiems.

Derrida pabrėžia rašto pirmumą prieš šnekėjimą balsu. Jis nori parodyti rašto pirmumą balso atžvilgiu, bet nepastebi, kad Husserlio svarstymuose svarbiausia

yra reikšmės intuicija. Pirmiau nei galime kažką pasakyti ar parašyti, turime tą dalyką patirti. Be šios patirties, kuri vadinama tiesiogine intuicija, bet koks šnekėjimas bus tuščiažodžiavimas, bet koks parašymas – scholastinis rašymas apie kitų raštus, o ne apie pačius dalykus. Kitaip sakant, norint suprasti, reikia suprasti ne tiek žodį „trikampis“ ar užrašą Δ , bet reikšmę, kurią šis užrašas nurodo. Būtų galima sakyti, kad trikampis – tai ne apskritimas ir ne kvadratas, bet svarbiau yra suvokti trikampį kaip idealybę, kaip rašte ar šnekoje sedimentuojamą reikšmę. Derrida mano, kad šnekoje trikampio, kaip išarto žodžio, idealybė sutampa su pačia reikšmės idealybe ir tik rašte pasirodo ženklų, kaip nuorodos, kontingentiškumas. Ženklas *trikampis* yra reikšmingas kaip nuoroda į kitus ženklus ir jo reikšmė nėra ideali. Redukuodamas idealybės intuiciją į šneką, o pastarąją – į užrašytą ženklą, Derrida perskaito Husserlį struktūralistinės kalbotyros kontekste. Taip vietoj patirties, kuria siekiama atrasti idealią prasmę, mes gauname raštą kaip pėdsakų pėdsaką. Kadangi gryna idealybės patirtis neįmanoma, turime tenkintis nuorodomis į kitas nuorodas. Jei Derrida poziciją traktuosime ne kaip fenomenologijos paneigimą, bet kaip fenomenologijos kritiką siekiant radikalizuoti pačią fenomenologiją, tai tada galima tvirtinti, kad jis išryškina pačios idealybės intuicijos paradoksalumą. Ir čia svarbiausia ne tai, kad idealybė egzistuoja objektyviai ar ne, bet tai, kad idealybės intuicija, į kurią visą laiką apeliuojame ir kuria remiamės, nėra empiriškai apčiuopiama kaip koks nors faktas⁴.

⁴ Apie tai, kiek pagrįstai Derrida kritikuoja Husserlį ir ko jis sąmoningai ar nesąmonin-

Derrida siekia parodyti, kad ne idealios reikšmės objektyvumas, bet jos užrašymo kontingentiškumas yra būtina kultūrinės tradicijos sąlyga. Šia linkme žengė ir pats Husserlis. Jis *Geometrijos pradžioje* rodo, koks svarbus idealios prasmės genezei yra raštas. „Svarbi rašto kaip fiksuojančios kalbinės išraiškos funkcija yra ta, kad jis daro galimą pranešimą be tiesioginio arba įtarpinto asmeniško kreipimosi, kad raštas yra, taip sakant, virtualus pranešimas.“⁵ Raštas įtvirtina naują intersubjektyvumo kaip vieningos žmonijos lygmenį. Raštas apibūdinamas kaip išraiškingi ženklai, pasyviai nurodantys reikšmes. Pasyvumas reiškia, kad šios nuorodos gali būti įgyvendintos tikrai reaktyvuojant jas asmeniškai akivaizdžioje patirtyje. Raštas šiuo atveju yra ne idealybių kaip tokių užrašymas, bet idealybių patirties sedimentacija. Tai tokia patirties nuosėda, kuri, būdama pasyvi, reikalauja reaktyvacijos ir pratęsimo kitų patirtyse. Vietoj statiškos idealybės išraiškos ištartame ar parašytame žodyje Husserlis siūlo suprasti prasmę kaip egzistuojančią genezėje, kaip

sedimentacijų ir reaktualizacijų kuriamą struktūrą.

Tačiau tiek *Loginiuose tyrinėjimuose*, tiek *Geometrijos pradžioje* Husserlis pabrėžia, kad rašto materialumas negali apimti ir determinuoti jame pasireiškiančios prasmės. Kyla klausimas, ar visais atvejais prasmė yra nepriklausoma nuo rašto materialumo? Jei geometriniai objektai yra visiškai nepriklausomi nuo jų užrašymo, tai ne tokie idealūs objektai, sakysime, lietuviški žodžiai ir jų prasmė bus priklausomi nuo to, kaip jie užrašomi. Kaip pavyzdį paimkime užrašymą tam tikru raidynu. Lietuvių kalbos draudimas 1863–1904 metais buvo susijęs su rašto draudimu. Tiksliau, buvo draudžiama spausdinti lotyniškais rašmenimis. Žvelgiant abstrakčiai, užrašymo būdas nekeičia užrašomos prasmės, tačiau šiuo atveju pats rašymo būdas susieja rašantįjį ir skaitantįjį su tam tikra tradicija. Vadinasi, užrašymo būdas ir pats rašto materialumas įgauna reikšmę kaip įtraukiantys į tam tikrą empirišką kontingenciją, kuri pasireiškia kaip rašančiojo ir skaitančiojo įtraukimas į bendruomenę. Galima prisiminti ir tai, kad serbų ir kroatų kalbų skirtumas pasireiškia visų pirma skirtingu raidyno vartojimu. Taigi būtų galima konstatuoti, kad egzistuoja skirtingi idealios reikšmės empirinio prikaustymo lygmenys. Kad geometrinių idealybių užrašymas nekeičia jų idealios prasmės nereiškia, jog rašydami nacionalinėmis kalbomis nepatenkame į konkrečių tradicijų ir bendruomenių priklausomybę. Tačiau vėlgi ar ši priklausomybė yra absoliuti? Ar rašto kontingencija įtraukia mūsų intuicinę klausą į tokią atsitiktinumų žaismą, kuris mus pasmerkia nesusikalbėjimui? Galbūt teisi Natalie Depraz teigdama, kad Husserlis yra daug

gai nepastebi, žr. *Derrida and Phenomenology*. Ed. by William R. McKenna and J. Claude Evans. Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers, 1995. Taip pat įdomią Derrida santykio su fenomenologija interpretaciją pateikia Simonas Glendinningas. Jis Derrida gramatologijos projektą vadina fenomenologijos radikalizavimu. Žr. S. Glendinning, *In The Name of Phenomenology*. London, New York: Routledge, 2007.

⁵ E. Husserl. „Vom Ursprung der Geometrie“. In: E. Husserl. *Husserliana 6. Die Krisis der Europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie. Eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie*. Beilage III. Hrsg. v. Walter Biemel. Haag: Martinus Nijhoff, 1954, S. 371.

artimesnis Derrida, nei pats Derrida tai numanė⁶. Kitaip sakant, Husserlis, gilindamasis į geometrijos tradicijos sąlygas, ne tik naujai supranta raštą kaip empirišką transcendentalių idealybių įsikūnijimą, bet ir transformuoja paties transcendentalumo sampratą.

Dinaminis ir intersubjektyvus transcendentalumo pobūdis

Žmogiškos būtybės transcendentalumas pasireiškia kaip idealybės intuicija, sugebėjimas orientuotis į tai, ko faktiškai nėra, kas empiriškai ir materialiai yra nesamybė. Tačiau gilinantis į idealybės genezę intersubjektyvioje bendruomenėje aiškėja, kad transcendentalumas negali būti apribotas statiška prasme kaip materialaus empiriškumo priešingybė. Husserlis transcendentalumą suvokia kaip dinaminę struktūrą, kuri realizuojama atskiro žmogaus gyvenime ne kaip baigtinis ir savyje pakankamas faktas, bet kaip dinaminis sedimentacijos ir reaktyvacijos veikimas, teleologiškai nukreiptas į generatyvinę „buvimo su kitais“ ir „dėl kitų“ prasmę. Kitaip sakant, transcendentalumui, kaip jis dažniausiai

yra suprantamas, būdinga ne tik epistemologinė reikšmė, bet ir istorinė, kultūrinė bei etinė prasmė⁷. Neatsitiktinai Husserlis, svarstydamas geometrijos kilmės klausimą, pabrėžia du dalykus: raštą ir istoriškumą. Raštas yra reikalingas tam, kad būtų galima fiksuoti geometrinių išvalgų prasmę. Raštu išvalgos yra ne tik fiksuojamos, bet ir perduodamos bei komunikuojamos kitiems. Idealybės išvalga pati savyje yra nereikšminga, kol ji nepranešama kitiems. Tai reiškia paprastą ir kartu sudėtingą dalyką: raštas rašomas skaitymui, o pastarasis yra įmanomas tiktai tada, kai skaitantysis sugeba atkartoti aktus, kurių nuosėdos yra rašte. Geometrija gali egzistuoti ir turėti istorinį tęstinumą ne todėl, kad rašte yra užfiksuotas geometrinių išvalgų turinys, bet todėl, kad tos išvalgos, kurių nuosėdos užfiksuotos rašte, yra perskaitomos taip, kad skaitantysis atkartoja ir pratęsia šias išvalgas savo akivaizdžiuose išgyvenimų aktuose.

Huserliška geometrijos atsiradimo ir tradicijos analizė parodo, kad ne raštas kuria istoriją (dažnai teigiama, kad tik raštą turinčios tautos turi istoriją), bet per raštą ir jame nurodamų prasmų reaktyvumą įvyksta toks prasmų sukabinimas, kuris būtų neįmanomas be intersubjektyvios veiklos. Istoriškumas čia yra suprantamas kaip tokia prasmės struktūra, kuri leidžia pakartoti ir pratęsti kūrybinių intuicijų akivaizdybes. Svarbu pabrėžti, kad ne tik geometrijos, bet ir meno bei filosofijos istorija yra galima tiktai todėl, kad šis intuicijų pakartojimas yra ne pamėgdžiojimas

⁶ Natalie Depraz parodo, kad Derrida, kaip ir Maurice'as Merleau-Ponty, kritikuoja Husserlį dėl perdoto idealizmo, nes idealybės išvalgos negali būti atribotos nuo ženklo išraiškimumo kaip ir nuo intuicijos sedimentacijos rašte. Ženklas kaip empiriškumo ir transcendentalumo sandūra turi būti suprastas prasmės idealumo (prasmingos kalbos) ir materialaus jos palaikymo būdų (kalbinės praktikos) sankirtoje. Depraz pabrėžia, kad klausimas apie raštą yra klausimas apie transcendentalumo ir empiriškumo santykį. N. Depraz. „Transcendentalinis empirizmas: tarp Husserlio ir Derrida“. In: *Problemos*. 2003, Nr. 63, p. 84–95.

⁷ Apie transcendentalią žmogaus gyvenimo prasmę ir jos dinaminį pobūdį plačiau žr. J. San Martin. *Fenomenologija y antropologia*. Madrid: UNED, 2005, p. 63–77.

ir ne mimetinis atkartojimas, bet prasmės patyrimas. Be prasmės patyrimo, kaip reaktualizaciją įgalinančios istoriškumo struktūros, pati istorija virstų tikrai išoriniu ir beprasmišku faktų registravimu. Taigi bet koks užrašas yra rizikinga pretenzija,

kuri gali būti pateisinta tik per veiksmingą tikrosios prasmės reaktyvavimą ir išraišką. Prisiimdami rašymo riziką, mes ne pabėgame nuo kontingentiško pasaulio, bet atvirkščiai – tampame atsakingais jo dalyviais.

THE EXPERIENCE OF MEANING AND WRITING

Dalius Jonkus

Summary

This article analyses the relationship of the experience of meaning with writing. Is the intuition of meaning or the recording of it more important in scientific discovery and tradition? The goal of this article is to show that the relation of the experience of meaning and writing can be understood only from a perspective where transcendentalism and empiricism meet. Derrida accentuates writing as the opposite of voice, but forgets that writing must be correlated with the experience of meaning. Husserl understood the art of writing as the empirical articulation of ideal meanings. Writing is a passive sedimentation of the experience of meaning, which must be re-activated and re-realised. Writing is a risky activity, which does not set one free from a contingent world, but forces one to accept responsibility.

Keywords: meaning, experience, writing, phenomenology.